

ЕНГИЛ САНОАТ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ТУРКИЯ ТАЖРИБАСИ ВА УНДАН ЎЗБЕКИСТОНДА ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ

Феруза Жуманиязова

"INTERNATIONAL SCHOOL OF FINANCE TECHNOLOGY AND SCIENCE" доценту, Ph.D.

email: feruzalisher@gmail.com

ARTICLE INFORMATION

Volume: 1

Issue: 7

DOI: https://doi.org/10.55439/INSURE/vol1_iss7/a18

ABSTRACT

Ушбу мақолада Туркия енгил саноатининг ривожланиш жараёнлари, унинг афзалликлари, кийим-кечак, тўқимачилик саноатининг ривожланиш тенденциялари, капитал сизимининг охиши ва бозор консолидациялашувининг бошланиши, ишлаб чиқаришнинг автоматлашуви ва самарадорлигининг ўсиши, халқаро бозорлар томонидан рақобатнинг кучайиши, тармоқдаги ўзаро муносабатларнинг хусусиятлари ва таркибий тузилмасининг ўзгаришлари ўрганилган. Ўзбекистонга мос жиҳатлари таҳлил қилинган ва асослаб берилган.

Туркия енгил саноати, экспорт ҳажми, йирик, ўрта, кичик корхоналар, ишлаб чиқариш, талаб-таклиф, иқтисодиёт, кийим-кечак, тўқимачилик, тақомиллаштириш, ривожлантириш. онд бозори, капитал оқими, инвестиция муҳити, қимматли қозғолар, диверсификация.

KEYWORDS

Кириш (Introduction/Введение)

Ҳозирги пайтда Ўзбекистон енгил саноати олдида замонавий технологиялар асосида пахта толасини чуқур қайта ишлаш йўли билан ташқи ва ички бозорда талаб юқори бўлган тайёр, экологик тоза тўқимачилик ва енгил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини 2030 йилга қадар 5,6 мартага оширишдек улкан вазифа қўйилмоқда[1]. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки XX асрнинг иккинчи ярмидаёқ дунё микёсида енгил саноат глобал тармоққа айланди. 1970 йилларнинг бошларидан ҳозирги пайтга қадар ушбу тармоқ учун маҳсулот ишлаб чиқариш ва халқаро савдо оқимлари интенсивлигининг, унча катта бўлмаган тебранишларни ҳисобга олмаганда, узлуксиз равишда ўсиб бориши характерли. 1955-2000 йиллар оралиғида тўқимачилик маҳсулотлари билан савдо қилиш ҳажми қиймат инфодасида 34 мартага, кийим-бош маҳсулотлари эса 249 мартага ўсган[2]. Тўқимачилик ва текстил саноатида 2023 йил якунида ва 2024 йилнинг I чорағида умумий қиймати 913 млн АҚШ доллари бўлган йирик 74 та лойиҳаларни ишга туширилиши, саноатда маҳсулот таннархини камайтириш ҳамда молиявий барқарорликни, операцион самарадорликни ошириш ҳамда энергия самарадорлигини 10 фоизга ошириш бўйича чораларларнинг қўрилиши белгиланган[3]. Енгил саноат иқтисодиётнинг муҳим кўп йўналишли ва инвестицион жозибадор сектори ҳисобланади. У молиявий ресурсларининг юқори айланувчанлиги билан бир қаторда, потенциал нуктаи-назардан етарли даражада юқори рентабелли тармоқ ҳисобланади, айланма маблағларга нисбатан унча катта бўлмаган эҳтиёжнинг мавжудлиги билан характерланади. Бу эса, ўз навбатида, тармоқ корхоналаридан бюджетга маблағлар тушиб туришининг барқарор даражада бўлишини таъминлайди. Иқтисодиётнинг бу тармоғи иқтисодий нуктаи-назардан фойдали ва экологик жиҳатдан хавфсиз товарларни кенг қўламда ишлаб чиқариб, импорт ўрнини босиб, мамлакатнинг экспорт салоҳиятини ошириб, шунингдек, аҳоли ҳаётининг сифат даражасини яхшилаб,

инсонлар соғлиғини қайта тиклаб ва қўллаб-қувватлаб, атроф-муҳит экологиясини яхшилаб синергетик самарани олишга ёрдам беради.

Енгил саноатнинг иқтисодий ва стратегик хавфсизлики, меҳнатга лаёқатли аҳолининг бандлиги таъминлашдаги ва унинг ҳаёт даражасини оширишдаги катта ролини ҳисобга олган ҳолда янги геосиёсий шароитда дунёнинг етакчи мамлакатлари тармоқнинг ривожланишига алоҳида эътибор қаратишмоқда ва унга сезиларли даражада инвестицион кўмак беришмоқда.

Хитой, Туркия, Ҳиндистон ва бошқа ривожланаётган мамлакатларда енгил саноат миллий иқтисодиётнинг ривожланиши учун устувор тармоқ сифатида эълон қилинган. Уларнинг деярли ҳаммасида енгил саноат тармоғини қўллаб-қувватлаш дастури ишлаб чиқилган ва қабул қилинган. Бу дастур енгил саноат ишлаб чиқарувчиларининг давлат томонидан қўллаб-қувватланишини ўз ичига олувчи чора-тадбирларни камраб олган.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили (анализ использованной литературы. Literature review).

Енгил саноат иқтисодиётига оид умумиқтисодий муаммолар борасида хорижлик кўплаб иқтисодчи олимлар илмий тадқиқотлар олиб боришган. Улар қаторига K.F.Au, F.Abernathy, R.Adhikari, R.Anson, B.A.Афанасьев, С.Ю.Барсукова, В. Berger, D.Weil, Я.Г.Гайсина, G.Gereffi, J.Dunlop, B.C.Испирян, N.D.Yilmaz D.Ünal-Kesenci, B.A.Уразов, S.Frederick, Е.Ф.Храмова, В.С.Чмелев, N.Y.Chan, A.B.Чистосердов, А.Б.Шиличев, J. Hammond ва бошқаларни киритиш мумкин.

Xususan Yengil sanoat bo'yicha kopgina olimlar asarlarida mulohazalar uchraydi, Misol uchun, Turkiyada ўринбосарлар томонидан ишлаб чиқарилган текстил маҳсулотлари дунёда кўп манфаатга эга бўлиб келиб, уларнинг сифати ва дизайни машхурлик касб этган. Енгил саноат бўйича турк олимлари ўзларининг изланишларини ва мулоҳазаларини турли асарлар оркали ифодалайдилар. Куйидаги турк асарларида енгил саноат бўйича мулоҳазалар учрайди:

"Енгил саноатнинг юксак технологиялари" номли китобида турк олимлар енгил саноат соҳасидаги юксак технологиялар, автоматлаштириш, робототехника ва бошқа соҳаларни ўрганиб, уларнинг енгил саноатга таъсири ва мустақил ривожланиши йўли ҳақида мулоҳазаларини баён этилган. "Енгил саноат ва инновациялар" номли мақолада - турк олимлар енгил саноат соҳасидаги инновациялар, янгилликлар ва ислохотлар ҳақида мулоҳазаларини баён этишади. Уларнинг енгил саноатдаги ролини ва келажакдаги аҳамиятини тушунтирилган. "Енгил саноатда экологик муаммолар ва уларнинг ҳал қилиш усуллари" номли илмий мақолада турк олимлар енгил саноат соҳасидаги экологик муаммолар, атроф муҳитга таъсири ва уларни ҳал қилиш усуллари ҳақида мулоҳазаларини баён этишади. Экологик муаммолар билан курашишнинг енгил саноат учун аҳамияти ва ечимлари ҳақида мулоҳазалар юритилган.

Тадқиқот мақсади ва усуллари (Методология и исследования Research Methodology).

Мазкур тадқиқотни амалга ошириш жараёнида эмпирик, статистик ва таққослама тадқиқот усулларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар (Анализ и результаты. Analysis and results).

Тармоқ шаклланишининг асосий босқичлари

Туркия дунё бозорида йирик кийим-кечак етказиб берувчилар орасида 5-ўринни, ЕИ мамлакатларига экспорт бўйича эса 2-ўринни эгаллайди. Бу мамлакат жаҳон енгил саноатининг йирик иштирокчиларидан бири бўлиб, уни роли тобора ўсиб бормоқда.

Туркия енгил саноатининг шаклланиш тарихи Усмон империяси даврига бориб тақалиб, XVI–XVII асрларнинг ўзидаёқ бу ерда тўқимачилик ишлаб чиқариши яхши ривожланган ва тарқалган эди. Империя парчалангандан сўнг Туркия Республикаси ҳокимият органлари бу тармоқни мамлакат тараққиёти учун стратегик муҳим аҳамиятга эга бўлган тармоқлар қаторига киритди ва шу муносабат билан протекционизм ва давлат томонидан қўллаб-қувватлаш сиёсатини юритди. Натижада 1923 йилдан бошлаб тўқимачилик саноатида жадал суръатларда давлат корхоналари шакллана бошлади ва катта миқдордаги миллий маблағлар инвестиция қилинган. 1960-йиллардан бошлаб Туркия тўқимачилик маҳсулотларини экспорт қилишни бошлаган бўлса-да, бироқ 1970-йилларда тўқимачилик экспортнинг таркибий тузилмасида 3,0%дан ошмаган[5]. 1980-йилларда либерализациянинг бошланиши ва экспортга йўналтирилган миллий стратегияга ўтилиши муносабати билан мамлакат дунё бозорига фаол экспансияни амалга оширди ва ўз тараққиёти давомида қуйидаги икки босқични босиб ўтди: а) 1980-йиллардан 2000-йилларгача; ва б) 2000-йилларнинг бошидан ҳозирги вақтгача[6].

Биринчи босқич: 1980-2000-йиллар. Бозорни эгаллаш. Туркия 1980-йилларда "қалит бўйича" (Full Package/ OEM — Original Equipment Manufacturing) бренди орқали мустақил мол етказиб берувчи сифатида жаҳон бозорига чиқди. Бунинг асосий сабаби шу даврда ривожланган тўқимачилик саноати ва ички бозорнинг мавжудлиги эди. Мамлакат тезда жаҳон етакчилари сафига қўшилди ва Хитой, Гонконг, Италия ва Германиядан кейинги 5-ўринни эгаллади.

Туркия тез суръатларда ривожланишининг бир неча омиллари мавжуд. Мамлакат эркин савдо зоналарини ривожлантириш сиёсатини изчиллик билан амалга оширди, малакали арзон ишчи кучига эга бўлди, Европа мамлакатлари билан яқин қўшничилик афзалликларидан фойдаланди ва бу уни ҳамкорлар учун тезда жозибадор қилди. 1990-йилларда Туркия Европа ва биринчи навбатда, немис буюртмачилари билан фаол ҳамкорлик қила бошлади ва бунга 2000-йилларнинг бошига келиб америкалик "ўйинчилар" ҳам қўшилди[7]. Туркия ишлаб чиқарувчиларининг жаҳон бозори талабларига тез ва эгилувчан мослашуви халқаро, шу жумладан, Европа ишлаб чиқариш стандартларининг эртароқ киритилганлигида ҳам намоён бўлди.

Иккинчи босқич – 2000-йиллардан ҳозирги вақтгача. Дизайн ва мода индустриясида етакчилик стратегияси. Туркия тўқимачилик саноати ривожланиш йўлидаги навбатдаги қадам дизайнерлик қарорлари мустақил ишлаб чиқилиши (ODM — Original Design Manufacturing) ва ўз брендлари (OBM — Original Brand Manufacturing) яратилиши сегментларининг ҳаракат-ланиши бўлди. Бу босқич тармоқнинг изчиллик билан ишлаб чиқариш занжирининг

навбатдаги босқичига ўтиши билан характерланадики, бунинг амалга ошиши кадрлар тайёрлаш ва бизнесни ривожлантириш соҳасида давлатнинг фаол қўллаб-қувватлаши орқали содир бўлди. Брендни яратиш ишлаб чиқарувчидан дизайн ва маркетинг соҳасида алоҳида компетенцияга эга бўлишни ва яна компетенция марказини ўз ишлаб чиқариш жараёнларидан бошқа жойга қўчиб ўтишини талаб қилади. Натижада 1996 йилда Туркияда бор-йўғи бир неча дизайнерлар ишлаган бўлса, 10 йилдан сўнг "Стамбулда мода ҳафтаси" лойиҳаси ишга туширилди, 2007 йилдан бошлаб эса бир неча турк фирмалари хорижий ишлаб чиқарувчилар билан биргаликда ва мустақил равишда ўз брендлари остида товарлар ишлаб чиқаришни бошладилар. Ишлаб чиқарувчилар ва ҳукумат мувофиқлаш-тирилган ҳолда 2023 йилда Стамбулни мода индустриясидаги 5 етакчининг бирига айлантириш стратегиясини қўллаб-қувватладилар.

Хозирги босқичда тармоқнинг ҳолати

Юқорида қайд этилганидек, ҳозирги вақтда Туркия жаҳонда кийим-кечак йирик етказиб берувчиларининг орасида 5-ўринни, Европа Итифоқи мамлакатларига енгил саноат маҳсулотлари экспортининг ҳажми бўйича 2-ўринни эгаллайди. Турк ишлаб чиқарувчилари томонидан ишлаб чиқилган маҳсулотлар жаҳоннинг 170 мамлакатига экспорт қилинади. Мамлакат Европа бозорига юқори даражада боғлиқлиги билан характерланиб, бу бозорга экспорт қилинаётган маҳсулотларининг 80%ини йўналтирмоқда[8].

Туркия ишчи кучи бозори ўз ўлчами бўйича жаҳонда 5-ўринда туради. 3,0 млн.га яқин киши тўқимачилик ва тикувчилик саноатида банд. Норасмий меҳнат бозори расмий меҳнат бозорининг 50-70%и даражасида баҳоланмоқда. 2007 йилдан бошлаб Туркия ҳукуматининг қарорига мувофиқ ишчи кучи малакаси даражасини ошириш ва касбий қайта тайёрлаш дастурини ривожлантириш миллий устуворликлар қаторига киритилган. Бир вақтда ишчи-хизматчилар меҳнат шароитларини яхшилаш ва уларни халқаро стандартларга мувофиқлаштириш тенденцияси кузатилмоқда.

Глобалъ молиявий-иктисодий инкироз таъсири остида 2009 йилда экспорт ва импорт ҳажмининг камайиши навбатдаги йилдаёқ ортиб боровчи тренд билан алмашди ва 2011 йилнинг ўзидаёқ савдонинг инкироздан олдинги ҳажми товарларнинг асосий гуруҳлари бўйича қайта тикланди.

2012 йилда енгил саноат маҳсулотларининг экспорти экспортнинг умумий ҳажмига нисбатан 17,6%ни ташкил этди[9]. Енгил саноат товарлари орасида экспортнинг катта қисми кийим-кечакка тўғри келади. Кийим-кечак экспортининг таркибий тузилмасида Германия (21,6%), Буюк Британия (13,9%), Испания (9,0%), Франция (6,4%) каби давлатлар катта салмоққа эга. Тўқимачилик ва хом материаллар, тери ва ундан ишлаб чиқарилган буюмлар экспорти бўйича етакчи учликни Россия (тўқимачилик ва хом материаллар экспортининг 14,6%; тери ва ундан ишлаб чиқарилган буюмлар экспортининг 20,4%), Италия (мос равишда, 8,7 ва 9,1%) ва Германия (мос равишда, 5,9 ва 7,2%) ташкил этади. Саудия Арабистони (гиламли экспортининг 16,6%), Ироқ (9,9) ва Ливия (6,5%) турк гиламларининг йирик истъомолчилари ҳисобланади.

Енгил саноат маҳсулотлари импортининг асосий моддаси тўқимачилик ва хом-ашё бўлиб, улар бўйича сўнгги 5 йил давомида савдо балансининг дефицитлиги сақланиб келмоқда. Енгил саноат маҳсулотларининг импорти 2012 йилда импорт умумий ҳажмининг 57%ига тенг бўлди. Хитой (34%) ва Бангладеш (21,6%) кийим-кечакнинг йирик импортёрлари ҳисобланади. Тўқимачилик ва материаллар импортёрлари орасида ҳам Хитой (19,6%) етакчилик қилмоқда. Ҳиндистон (33,6%), Хитой (20,7%) ва Бангладеш (12,5%) гиламлар импорти бўйича етакчи учликни ташкил этади.

Сўнгги 5 йил давомида Туркия халқаро савдосининг ҳажми юк суръатларда ўсмоқда. Туркия саноатининг 7 та сектори 2023 йилнинг январ-июн ойларида шу кунгача бўлган энг юқори экспортга эришди. Шу даврда саноат секторининг Туркия умумий экспортидаги улуши 82 фоизни ташкил этди. Тери ва чарм маҳсулотлари 1,3 миллиард доллар, автомобилсозлик саноати 17,3 миллиард доллар, электрэнергетика ва электроника 7,9 миллиард доллар, машинасозлик ва аксессуарлар 5,5 миллиард доллар, заргарлик саноати 3,4 миллиард доллар, мудофаа ва аэрокосмик саноати 2,4 миллиард долларни ташкил қилди[10].

Бизнес-стратегиянинг ўзига хос хусусиятлари

Туркия ҳукумати томонидан қилинаётган ҳаракатларга қарамадан ҳозирги пайтда турк бозорининг таркибий тузилмасида “калит остида (бўйича)” ишлаб чиқарувчилар асосий ўринни эгаллаб, уларнинг ҳиссасига жами ишлаб чиқаришнинг 60%ни тўғри келмоқда. Улар, глобал харидорлар билан бевосита алоқада бўлиб ва айрим меҳнат харажатли операцияларни Миср ва Мароккога бериб, ишлаб чиқариш занжирининг ўртасида жойлашгандир. Бир вақтда ўз дизайни ва брендини яратиш босқичига ишлаб чиқариш занжири бўйлаб юқорига кўтарилаётган компанияларнинг сони ҳам ортмоқда[11]. Компанияларнинг жуда кўпи миллий мулк эгаларига тегишли, бевосита хорижий инвестициялар унчалик кўп эмас.

Тармоқ таракқиётида давлатнинг роли

Енгил саноат таракқиётининг барча босқичларида Туркия ракобат-бардошлигининг асосий омилларидан бири бўлиб малакали арзон ишчи кучи (ривожланган мамлакатлар билан таққослаганда) ҳисобландики, унинг мавжудлиги кучли даражада давлатнинг фаолияти билан боғлиқдир. Биринчи босқич (1980-2000-йиллар)даёқ мамлакат ҳукумати енгил саноат учун кадрлар тайёрлаш учун таълим тизимининг ривожланишига катта эътибор берган эди.

Ғарбий Европа ишлаб чиқарувчиларининг тажрибаси ва технология-ларини бериш турк ишчиларининг реэмиграция қилиш эвазига амалга оширилди. Ишчи кучини қайтариш учун шароитларни яратишга йўналтирилган давлат сиёсатининг кўринишига мисол бўлиб, Амстердамдаги турк анклавиди ишлаган ва 1992 йилда Голландия ҳукуматининг қарори бўйича ёпилган компаниялар учун махсус зоналарни яратиш бўйича қарори ҳисобланади. Бунинг натижасида компанияларнинг ярми ўз ишлаб чиқаришини Туркияга ўтказган.

Ходимларнинг юқори малакали эканлиги ва таълим тизимининг ривожланиши меҳнат унумдорлигининг ошишига, ишлаб чиқариш жараёларининг ихтисослашувига ва енгил саноат ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун қасблар кенг турларининг шаклланишига олиб келди. Бир вақтда сертификация талаблари кенгайдики, уларга халқаро ишлаб чиқариш занжирларида банд бўлганлар мос келиши керак эди. 2003 йилда вазифаси малака оширишнинг миллий дастурларини халқаро талабларга мос келишини таъминлаш ва мониторинг қилиш бўлган институтлар яратила бошланди. 2009 йилда қасбий стандартлар ва сертификация тизимини ўрнатиш учун махсус тузилма яратилди.

2000-йиллардан бошлаб мамлакат дизайнерлар ва модельерларнинг миллий мактабини шакллантиришни кўзда тутувчи ишлаб чиқариш занжирининг навбатдаги босқичига ўтиш сари йўл олди. Ўтган 10 йил давомида Туркияда ишлаётган дизайнерларнинг сони ҳам кескин ошди. Уларнинг аксарият қисми дизайн ва моданинг Европа мактабларида тайёргарлики ўтган эди. 2000-йилларнинг ўрталаридан бошлаб ҳукуматнинг қўллаб-қувватлаши натижасида дизайнерларни тайёрлашнинг ўз институтлари ҳам шакллана бошлади[12].

Индустрия ривожланишининг яна бир муҳим йўналиши ўз брендларини яратиш ва илгари суришнинг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши бўлдики, бу нарса Туркия енгил саноатининг ривожланиши йўлидаги навбатдаги кадамга асос бўлиб хизмат қилди. Ҳукумат халқаро ракобат курашида иштирок этиш учун ўз брендларини яратаётган компанияларни қўллаб-қувватловчи стимуллар тизимини ишлаб чиқди. Масалан, 2004 йилдан бўён мамлакатда давлат ва тармоқ ташкилотларининг ҳамкорликдаги қўллаб-қувватлаши орқали умумий номдаги Turquality комплекс чоралари амалга оширилмоқда. Дастур жаҳон бозорларида Туркия енгил саноат маҳсулотларининг миллий брендини шакллантиришга йўналтирилган. Fabrika, BilsarTekstil, LTB, Derri, COLIN'S, EsasTekstil, HarmanliDeri, Ipekyol, MercekHolding, MithatGiyim, DAMAT/TWEEN, PashaDeri, PoloGiyim, Ramsey Sarag қабилар ана шундай компанияларга мисолдир.

Компанияларнинг ўз брендларини яратиш стратегиясини амалга ошириш таълим тизимида зарурий институционал ўзгаришларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш орқали содир бўлаётирки, у ерда маркетинг ва бред-менежмент соҳасида узок ва қисқа муддатли дастурлар яратилмоқда ва ривожлантирилмоқда.

2009-2014 йилларда Туркия “Тўқимачилик индустрияси, кийим-кечак ва тери ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш Стратегияси”ни амалга оширди. У ходимлари сони 30 кишидан кам бўлмаган компанияларга нисбатан 28та турли чораларнинг қўлланилишини

кўзда тутган эди. Уларнинг орасида солиқ преференциялари, ҚҚС ва божхона-тариф йиғимларини тўлашдан озод қилиш, энергия ресурслари харажатларининг 50%ини қўллаб-қувватлаш, имтиёзли кредитлаштириш, ижтимоий ажратмалар бўйича имтиёзлар, субсидиялар ва мамлакатнинг кам ривожланган минтакаларига ишлаб чиқаришни кўчириб ўтишни стимуллаштириш учун комплекс инструментлар муҳим ўринни эгаллади.

Таракқиёт ҳозирги босқичининг имкониятлари ва хавфлиги

Туркия модели тўқимачилик тармоғи ва кийим-кечак ишлаб чиқариш ривожланишининг жуда муваффақиятли мисоли бўла олади. Глобал молиявий-иктисодий инқироз ўз таъсирини кўрсатган бўлишига қарамадан, давом этган рецессия шароитида тармоқ кўрсаткичларининг тезда қайта тикланиши иктисодиёт бу секторининг барқарорлигидан дарак беради. Яқин бир неча йиллар давомида осийлик “ўйинчи”ларнинг кучсизланиши шароитида турк ишлаб чиқарувчилари олдида, бир томондан, Европанинг ривожланган бозорларига ва иккинчи томондан, Совет Иттифоқидан кейинги кенгликларда экспансия қилишнинг янги имкониятлари очилмоқдаки, у ерларда ўсиш учун имкониятлар ҳамон сақланиб қолмоқда.

Ишлаб чиқариш занжирининг энг юқори – дизайн ва ўз брендларини яратиш – босқичига Туркиянинг ўтиши муносабати билан маълум бир рисклар сақланиб қолади. Турк ишлаб чиқарувчилари узок тарих ва Европа истеъмолчилари нигоҳида юқори сифатли маҳсулот ишлаб чиқарувчилар образига эга эмаски, бу нарса компаниялар экспансиясини кескин секинлаштириш ва қилинган инвестицияларнинг қопланиш муддатларини узайтириши мумкин. Буларнинг барчаси тармоқ барқарорлигини синаш (текшириш)нинг яна бир даври бўлади. Натижалар ижобий ёки муваффақиятли бўлганда ўрта муддатли даврларда биз жаҳон бозорида янги бир кучли “ўйинчи”нинг пайдо бўлганлигига гувоҳ бўламиз. У осийлик ишлаб чиқарувчилар билан нафақат харажатлар (ишлаб чиқариш, транспорт харажатлари – бунинг асосий таъминот бозорларининг географик яқинлиги белгилаб беради) бўйича, балки маҳсулотнинг сифати бўйича ҳам ракобат қилиши мумкин. Бу эса, ўз навбатида, европалик компаниялар учун яна янги хавф солиши мумкин.

Хулоса (Заключение. Conclusion).

Туркия ракобатбардошлигининг жаҳон даражасига эришиш учун енгил саноат ривожланишини қўллаб-қувватлаш борасида давлат изчил сиёсатини муваффақиятли амалга оширишнинг яхши намунавий мисоли бўлаолади. Мамлакат мавжуд қийин афзалликларига суяниш – улар орасида арзон малакали ишчи кучи ҳамда стратегик муҳим институтлар ва процедураларни стимуллаштиришнинг муҳими ҳисобланади –жаҳон бозорида ўз позицияларини ишончли тарзда мустаҳкамлашга имкон беради. Нафақат харажатларни қисқартиришга, балки унумдорлик ва сифатнинг юқори даражасини таъминлашга ҳам йўналтирилган стратегия ракобатнинг янада юқорирак даражасига, глобал компаниялар учун товарлар етказиб бериш вазифасини бажаришдан ўз мустақил фирма ва брендларини яратишга ўтиш учун имкониятлар яратади. Бу нафақат тармоқ барқарор ўсишини қўллаб-қувватлашга имкон беради, балки Осиё мамлакатлари ва, энг аввало, харажатлар бўйича ракобатга энг юқори даражада йўналтирилган Хитой томонидан тармоқнинг асосий секторларида ракобат босимини қайтади.

Ўзбекистон учун Туркия тажрибасини ўрганиш, биринчи навбатда, бу мамлакат томонидан амалга оширилган тармоқ ривожланишини стимуллаштириш муваффақиятли модели нуқтаи-назаридан муҳимдир. Амалга оширилиши ЖСТ талаблари билан чекланганлиги учун, миллий экспортёрларни мақсадли қўллаб-қувватлаш ўрнига турк етакчилари ўз кучларини институционал шароитларни изчил яхшилашга йўналтирдилар. Таълимга урғу бериш иктисодиёт ва жамиятда, масалан, ҳаёт сифатининг яхшиланиши (ўсиши) билан боғлиқ бўлган қатор ижобий экстерналь самараларнинг пайдо бўлишига олиб келди. Бу вазифанинг давлат устуворликлари соҳасига киритилиши эса бозор ва аҳолига тартибга солувчилардан чиқаётган “сигнал”ларни англаб олишга ёрдам бердики, у қўллаб-қувватлашнинг молиялаштириш ва бошқа шакллари билан биргаликда режаларни ҳаётга тадбиқ этиш учун зарурий базанинг яратилишига олиб келди. Бундай сиёсат ишлаб

чиқарувчилар билан ўзаро ҳамкорликда ва координацияда амалга оширилмоқдаки, бу нарсга бозор эҳтиёжларига кўпроқ даражада мувофиқ келадиган (масалан, ҳозирги боскичда миллий брендларни яратиш ва уларни жаҳон бозорига чиқаришни қўллаб-қувватлаш) қарорлар қабул қилишга имкон бермоқда. Шунингдек, Ўзбекистон учун Туркиянинг энг муҳим сабоғи енгил саноат тармоғини

муваффақиятли ривожлантириш учун шароитлар яратиш бўйича давлат сектори ва индустрия иштирокчиларининг кучларини консолидация қилишнинг зарурлигидадир.

References:

1. Бюджетнома 2024-2026. Ўзбекистон республикаси иқтисод ва молия вазирлиги.
2. Халқ сўзи, 2016 йил 16 январь. /Каримов И.А. Бош мақсадимиз – мавжуд қийинчиликларга қарамадан, олиб бораётган ислохотларни, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни изчил давом эттириш, хусусий мулкчилик, кичик бизнес ва тадбиркорликка янада кенг йўл очиб бериш ҳисобидан олдинга юришдир.
3. Au K.F., Chan N.Y. The World Textile and Clothing Trade: Globalization versus Regionalization. The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong. OECD, 2004; A New World Map in Textiles and Clothing. Adjusting to Change. OECD.
4. Anson R. Editorial: End of the Line for Cheap Clothing // Textile Outlook International. 2010. Vol. 147 (October). P.
5. Tan B. Overview of the Turkish Textile and Apparel Industry. Harvard Center for Textile & Apparel Research. 2000. URL: <http://home.ku.edu.tr/~btan/publications/TechReports/HCTARTurkishTextile01>.
6. Обзор "Fernandez-Stark K., Frederick S., Gereffi G. The Apparel Global Value Chain. Economic Upgrading and Workforce Development. Duke Center on Globalization, Governance and Competitiveness. 2011" материаллари бўйича тайёрланган.
7. Tokatli N. Globalization and the changing clothing industry in Turkey // Environment and Planning A. 2003. Vol. 35. P. 1877–1894.
8. Karlaap H.S., Yilmaz N.D. Assessment of Trends in the Comparative Advantage and Competitiveness of the Turkish Textile and Clothing Industry in the Enlarged EU Market // Fibres & Textiles in Eastern Europe. 2012. Vol. 20. No. 3 (92). P. 8–11; Karaalp H.S., Yilmaz N.D. Comparative Advantage of Textiles and Clothing: Evidence for Bangladesh, China, Germany and Turkey // Fibres & Textiles in Eastern Europe. 2013. Vol. 21 (1). P. 14–17.
9. 2012 йил учун статистик маълумотларнинг манбалари: ITKIB. 2013. The General Secretariat of Istanbul Textile and Apparel Exporters' Association, Turkish Clothing Industry. URL: <http://www.ITKIB.org.tr>
10. Tokatli N., Kizilgün Ö. From manufacturing garments for ready-to-wear to design collections for fast fashion: evidence from Turkey // Environment and Planning A. 2009. Vol. 41. P. 146–162.
11. https://api.mf.uz/media/filestore/2024-2026_compressed.pdf.
12. Anson R. Editorial: End of the Line for Cheap Clothing // Textile Outlook International. 2010. Vol. 147 (October). P. 4–Ключевые проблемы развития легкой промышленности в России и способы их преодоления [Текст] : аналит. отчет / отв. ред. сер. В. В. Радаев; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики»; Лаб. экон.-социол. исслед. — М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. - 344 с. 33. Kowalski P., Molnar M. Economic Impacts of the Phase-Out in 2005 of Quantitative Restrictions under the Agreement of Textiles and Clothing // OECD Trade Policy Working Paper No. 90. 2009. July. Karaalp H.S., Yilmaz N.D. Assessment of Trends in the Comparative Advantage and Competitiveness of the Turkish Textile and Clothing Industry in the Enlarged EU Market // Fibres & Textiles in Eastern Europe. 2012. Vol. 20. No. 3 (92). P. 8–11; Karaalp H.S., Yilmaz N.D. Comparative Advantage of Textiles and Clothing: Evidence for Bangladesh, China, Germany and Turkey // Fibres & Textiles in Eastern Europe. 2013. Vol. 21 (1). P. 14–17. Lemoine F., Ünal-Kesenci